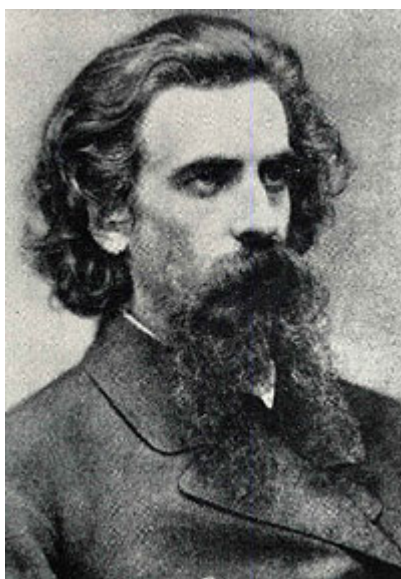

David Sulík

Vladimír sergejevič Solovjov

Zakladateľ sofiológie

Veľký ruský mysliteľ a neúnavný hľadač Sofie - Božskej Múdrosti, **Vladimír Sergejevič Solovjov (1853-1900)** sa narodil ako štvrté dieťa z dvanástich súrodencov ruského historika, profesora a rektora Moskvskej univerzity Sergeja Michailoviča Solovjova. Po otcovi, tomto všestranne vzdelanom učencovi a autorovi obsiahlych dejín Ruska, zdedil organické ponímanie historického procesu. Na inak fyzicky krehkého, rozumovo vyspelého a neobyčajne živou fantáziou prekypujúceho chlapca večne zaneprázdnený otec nemal veľa času. Vladimír ho napriek tomu obdivoval, hovoriac neskôr o ňom, že sa v jeho vnútri spojili náboženské, vedecké a politické záujmy do jedného harmonického celku. Po matke Polyxene Vladimírovnej, tichej, skromnej, pokornej a veľmi zbožnej žene so sklonom k snívaniu a poézii, s veľkou duševnou bystrosťou, to bolo tiahnutie k mysticismu. Okrem matky mala v tomto smere na malého Vladimíra neobyčajný vplyv aj jeho vychovávateľka Anna Kuzminišna Kolerová. V spoločnosti týchto dvoch veľmi blízkych žien od mala počúval čítania zo životov svätých, rozprávky, básničky, k čomu Anna Kuzminišna pridávala rozprávanie o svojich doslova vešteckých snoch. Malý Vladimír túto napoly mystickú, napoly prísnu atmosféru domáceho života do seba hltavo vstrebával. Ako dieťa zostával hlboko pohrúžený do vlastných mystických snov a videní. Časom akoby sa prevetľoval do obrazov tajomných askétov a hrdinov, recitujúc znepokojujúce monológy a opakujúc celé scény z počutého. Na otcov pokyn ako sedemročný

dokonca začal čítať životy svätých, ktorých sa potom usiloval napodobňovať napríklad tým, že si počas studených zimných noci vyzliekol šaty alebo spal bez prikrývky, len aby zvíťazil nad telom. Ako deväťročný mal svoj prvý mystický zážitok. Počas liturgie v chráme, náhle sa odohralo čosi neobyčajné. Túto tajuplnú skúsenosť oveľa neskôr s detskou prostotou opísal vo svojej predsmrtnej básni nazvanej „**Tri stretnutia**“, ktorú už sám pomenoval „maličkou autobiografiou“. Solovjov v nej hovorí o svojich troch víziách Sofie - Premúdrosti Božej. Prvýkrát sa teda Solovjov so „Sofiou“ stretol v ešte celkom detskom veku. Vtedy, ako sám neskôr napísal, zrazu všetko okolo neho v chráme zmizlo a on uvidel to, čo neskôr vysvetlil ako zjavenie Večnej Božej Múdrosti či Sofie. Podľa jeho vtedajšieho názoru šlo o zjavenie večného a dokonalého ženského princípu. Alebo tiež personifikovaného obrazu „Všejednoty“, ktorá sa počas celého nasledujúceho života Vladimíra Sergejeviča stala centrálnou ideou jeho systému.

Ako 22-ročný Solovjov začal prednášať vo vyšších ženských kurzoch grécku filozofiu. Žiaľ, tieto prednášky trvali sotva pol roka. Začal ich síce vo veľkom štýle, a hneď prvá bola venovaná aktuálnej téme obrany metafyziky pred šíriacim sa pozitivizmom. Krátko na to, v roku 1875 si vyberá Platóna, ktorý ho doslova okúzli. Koncom jari spomínaného roka využíva možnosť ponúknutú Ministerstvom osvety a na vlastnú žiadosť odchádza na rok a tri mesiace do Londýna. V Londýne chcel študovať indickú, gnostickú a stredovekú filozofickú, no predovšetkým mystickú literatúru. Bohaté Britské múzeum sa k Solovjovovým záujmom zvlášť hodilo. Boli v ňom zhromaždené rôzne významné a inak prakticky nedostupné pamiatky minulosti. Napríklad Codex Askewianus, obsahujúci okrem iného známy traktát Pistis Sofia, prvý autentický gnostický text, pochádzajúci zo súkromných zbierok lekára A. Askewa, ako aj druhý najvýznamnejší kódex pre poznanie gnostickej literatúry pred objavmi v Nag Hammadí roku 1945 známy ako Brucianus vlastnilo práve toto múzeum. Pretože Solovjov mal v úmysle napísať doktorskú dizertáciu o gnosticizme, celkom pochopiteľne ho podobný fakt len potešil. Avšak okrem samotného odborného štúdia sa zároveň intenzívne zaoberal vtedy mimoriadne módnym špiritizmom, teozofiou a tiež okultnými vedami. Prebádal diela západných mystikov Jacoba Boehmeho, Paracelsa, Saint Martina, E. Swedenborga. a predovšetkým Kabalu. Tento Solovjovov záujem nemal iba teoretický charakter. Osobne sa napríklad zúčastnil niekoľkých seans, ktoré sa nakoniec stali svedectvom skôr jeho silnejúceho skepticizmu nad vtedajším špiritizmom, ku ktorému pristupoval stále častejšie z vedeckých pozícií. Jeho súčasníci, ako to sami neskôr opísali, ho vídali celé hodiny pohrúženého do kníh s divnými črtami v tvári a náhlymi výkrikmi. Zabúdali na všetko vôkol seba a v jeho sústredenom a clivom výzore sa zrkadlil neidentifikovateľný vnútorný boj. Avšak Solovjevovo štúdium v Británii nebolo len teoretickým hromadením vedomostí. Mladý Rus očakával čosi viac. Akoby chcel oživiť minulosť, vrátiť sa do dávnych mýtických dôb, na vlastnej koži zakúsiť to, čo bolo opísané v starých rukopisoch ako čosi prítomné.

Práve pri štúdiu literatúry o Sofii - Premúdrosti Božej očakával jej nové zjavenie. A jeho trpezlivosť mala byť odmenená. Všetko sa to odohralo v spomínanom Britskom múzeu, kde jedného dňa osamotený sediac v čítarni slávnej inštitúcie náhle v zlatej lazúre uvidel, ako sám neskôr napísal, tvár „Večnej Družky“. V jeho zápisníku z tej doby sa dokonca zachovala jedna modlitba, aby sa Presvätá Božská Múdrost' zniesla dolu. Solovjov po druhýkrát v živote prežil zreteľnú víziu Sofie. No on ju túžil uvidieť celú, nielen tvár. A vtedy akoby v ňom zaznel vnútorný hlas, ktorý mu doslova

prikazoval: „Chod' do Egypta!“ Učený Rus na vrchole popularity a na prekvapenie všetkých, ktorí ho poznali, štúdium v Londýne nečakane prerušil, aby ihneď odišiel do stále záhadného Egypta. Jeho pozornosť priťahovala staroveká Thebaida.

Práve tu, v Thebidskej púšti sa Solovjev po „tretíkrát“ - správnejšie po štvrtýkrát, pokiaľ zarátame aj príhodu vo vlaku - stretol s „Večnou Družkou“. Opäť nachádza svoj platonický ideál večnej ženskosti, múdrosti, všeplatnej pravdy aj bytia, svoju Sofiu. Keď sa ho Sofia spýtala, prečo medzi skameneným Orientom a rozkladajúcim sa Západom, teda prečo medzi mŕtvolami hľadá to, *Čo je živé*, filozof odpovedá, že na breh Nílu ho priviedlo nejasné tušenie. Zdá sa mu totiž, že práve tu, v kolíske dejín a civilizácie nájde nejakú niť, ktorá by napriek mohylám a ruinám viazala prvotný život ľudstva s novým životom, ktorý by ešte len mal prísť. Pýta sa, či touto niťou nie je práve kresťanstvo. *„Čo nazývaš kresťanstvom?“* odpovedá otázkou Sofia. *„Vari pápežstvo, ktoré sa napriek krvi a násiliu predošlých storočí vyhlasuje za neomylné? Alebo protestantizmus, rozdrobený a slabý, prahnúci po viere a predsa neveriaci? Alebo azda slepú temnotu a rutinu máme, pre ktoré je náboženstvo len starým návykom, od ktorého sa postupne oslobodzuje? Vez, že prichádza všeobecné náboženstvo, aby toto všetko navždy zmietlo.“*

Po návrate do Ruska, Solovjov začal učiť filozofiu na Moskovskej Univerzite. Začal pracovať na svojom celoživotnom diele **„Filozofické základy celistvého poznávania“**. Svojou doktorskou dizertáciou **„Kritika abstraktných princípov“**, ktorú obhájil v roku 1880, nadviazal na svoju magisterskú prácu **„Kríza západnej filozofie“** z roku 1874. Podľa Solovjova, pravda musí byť celistvá, polopravda nie je pravdou. Ak sa čiastka usiluje zaujať pozíciu celku, ak sa čiastka absolutizuje, je to prejav lži. Pravda je možná len v tom prípade, ak uznáme celú skutočnosť, keď ju budeme brať ako celok, teda maximálne zovšeobecnene a maximálne konkrétne. To značí, že pravda je súcno ponímané vo svojej absolútnej jednote a vo svojej absolútnej pluralite. Inými slovami, pravda je všejednota súcna. Čiastka vytrhnutá zo všejednoty je jednostrannosť. Pojem všejednota je nedeliteľnou súčasťou jeho teórie celistvého poznávania, o ktorom hovorí vo svojom diele **„Filozofické základy celistvého poznávania“**. Všetko existuje vo všetkom. Každý jednotlivý predmet je čiastkovým prejavom celého sveta ako stránka celku. Dôležitá je jeho idea bohočlovečenstva, ducha, či logu vteleného do hmoty. Chápať hmotu ako zhuk atómov z hľadiska Solovjova znamená znižovať jej hodnotu. Pre Solovjova hmotu je chrámom ducha, duch potrebuje hmotu, aby sa prejavil navonok. Podľa neho práve najduchovnejšie a najosobnejšie náboženstvo akým je kresťanstvo, pozdvihuje a posväcuje hmotu a to dosahuje učením o bohočlovečenstve Krista. Vtelenie Boha, neznamená len jeho spojenie s podstatou našej prirodzenosti, ale aj so živlami vonkajšieho sveta. Ďalej to znamená uznať prírodu za spôsobilú, aby sa do nej vtelil boh, znamená to uveriť vo vykúpenie, posvätenie a zbožštenie.

Solovjevovo učenie o Sofii sa na prvý pohľad javí ako idealistické. Pri tom všetkom nie je jednoduché riešiť otázku postoja Solovjova k materializmu. Idealizmus a materializmus nie sú uňho v nezmieriteľnom protiklade. Tak aj Sofia je tá stránka hlbín skutočnosti, ktorá, aj keď je ideálnym bytím, maximálne je orientovaná na všetko reálne a materiálne. Božská Sofia je u Solovjova úhrnom všetkých ideí materiálneho sveta, ktoré, aj keď nie sú zmyslami vnímateľné, nie sú ani jednoducho ideálne v abstraktnom zmysle slova. Je to obraz celej nekonečnej skutočnosti, ktorá sa zatiaľ ešte nestala zmyslami vnímateľnou a historickou skutočnosťou, ale už je jej predobrazom. Ako hovorí A. Losev, v utvrdení svojej ideálnej sofijnej koncepcie

Solovjov nepoznal nijaké hranice . V tomto duchu sa nesie aj jeho štúdia "**Krása v prírode**". Pre Solovjova nejestvuje nijaká číra krása ako protiklad akejkolvek hmoty. Naopak, krása ma zmysel, keď vytvára skutočnosť. Zvláštnosť Solovjevovho videnia bola v tom, že sa mu svet javil ako organický celok, ale v podobe ženskej krásy. Pre Solovjeva sa mytológia Sofie stáva koncepciou začlenenou do konštrukcie všejednoty. Takto pred nami povstáva postava Solovjeva rytiera - mnícha a rytiera - Sofie.. Po Solovjevovi sa o Sofii hovorilo stále častejšie. A nielen to. Jeho sofiologické hľadania inšpirovali celú generáciu učencov, ktorí sa sporili o jej miesto v teologicko-filozofickom dedičstve ortodoxného a západného kresťanstva. Bytosť Sofie je zložitá. Je možné vnímať tri vrstvy tejto štruktúry: rozmer teologický, vo vnútri ktorého zasa existuje ďalšia zložitá architektúra výstavby systému, potom lyricko-umelecký, spojený s významom estetiky a osobný, skúsenostný.

Empirický základ sofiológie nachádzame v jeho vlastných víziách, opísaných hlavne v spomínanej poéme „**Tri videnia**“. Svoju poému Solovjov obrátil priamo k Teji, ktorú tu nazýva Večnou Družkou: „. Vo svojom prvom a nedokončenom, francúzsky písanom „**Dialógu o Sofii**“, je zasa zvláštnosťou Sofie striedanie jej identity. Solovjov definuje Sofiu raz ako telo Božstva, inokedy ako dušu sveta. V samotnom absolútne predstavuje Sofia druhý pól, potencialitu, bezprostrednú možnosť bytia, prvú materiu, prirodzenosť v Bohu. Vo svete je to telo Bohočloveka Ježiša Krista, zhromažďujúceho do jediného bohoľudského organizmu celé ľudstvo, aj všetky pokolenia, ktoré žili, žijú alebo ešte len budú žiť. U žiadneho zo Solovjevových nástupcov a stúpenecov nebol podniknutý podobný radikálny pokus filozoficky zdôvodniť stvorenie sveta a úlohu Sofie v ňom. **Sofia je pre Solovjeva nevyhnutným stupňom pri rozriešení problému svetového zla. „Návrat sveta z chaosu do kozmu, teda do poriadku a harmónie, je procesom pridelenia pasívnej a ženskej svetovej duše, vytvárajúcim ju a sformujúcim Božským Logosom, je to proces Bohovtelenia a vykúpenia, pričom Sofia sa v ňom vyjavuje ako Telo Christovo, Bohorodica, Cirkev, ako jediné Bohoľudstvo Či jeho ideálna osobnosť.**“

Muselo však uplynúť viacej ako desať rokov od napísania spomínaného dialógu o Sofii, kým sa ruský mysliteľ odhodlal k rozhodujúcemu pokusu o zjavné, explicitné upevnenie Sofie na podľa jeho názoru náležiacom jej piedestále vo sfére filozofie a teológie. Tento nový pokus textovo reprezentuje tretia a najmenej publikovaná časť taktiež francúzsky napísanej Solovjevovej knihy „**Rusko a všeobecná cirkev**“ (1889). Tvrdí, že „**duša sveta je protiklad či antityp podstatnej Premúdrosti Božej**“, že „**je stvorenie a prvá zo všetkých stvorení, matéria prima a skutočný substratum nášho stvoreného sveta**“. Solovjev napriek všetkým kritickým hlasom na adresu jeho sofiológie nikdy na túto problematiku celkom nezanevrel, ba dokonca na konci teokratickej periódy svojej tvorby, okolo roku 1891, sa k nej opäť vrátil. Aj to svedčí o tom, že idea Sofie stále zohrávala poprednú úlohu v jeho myšlienkových konštrukciách - spolu s ideou všejednoty. Či šlo o učenie o Bohočlovečenstve, o teokratickej štátnosti či filozofii dejín, Sofia sa všade javí princípom, ktorý organizuje a harmonizuje ďalšie tri, vytvárajúce Solovjevovo vnímanie sveta.

Veľmi významné je jeho dielo o „**Zmysle lásky**“ (1892-94). Zmysel lásky je podľa Solovjova v tom, aby sa dalo prezrieť do „idey“ milovanej, no samotná táto idea je len obrazom „všejedinej podstaty“ alebo „vecnej ženskosti“. „Tu je idealizácia nižšej bytosti zároveň začínajúcou sa realizáciou vyššej, a v tomto je pravda milostného

pátosu. Avšak plná realizácia, prevrátenie individuálnej ženskej bytosti v neoddeliteľný od svojho prameňa lúč večnej Božskej ženskosti, bude skutočný, nielen subjektívny, a v objektívnom znovu spojení individuálneho človeka s Bohom obnovením v ňom živého a nesmrteľného Božieho obrazu." Solovjov zdôrazňuje, že takáto láska je „*nevyhnutná podmienka*, pri ktorej jedine človek môže byť skutočne v pravde". V jeho koncepcii to môže byť jedine takto. Boh má od vekov svoje *druhé Ja*, ako obraz večnej ženskosti. No chce, aby sa tento obraz realizoval a vtelil do každej individuálnej bytosti. „Práve o takúto realizáciu a vtelenie sa usiluje aj samotná večná Ženskosť, ktorá nie je iba neaktívnym obrazom v rozume Božom, ale *živou duchovnou bytosťou, vládnucou všetkou plnosťou síl a činností (aktivít)*. Celý svetový a historický proces je procesom jej realizácie a vtelenia vo veľkej rôznorodosti foriem a stupňov... Nebeský predmet našej lásky je len jeden, vždy a pre všetkých jeden a ten istý - *vecná ženskosť Božia...*”

V určitom pozitívnom naladení, v ktorom Solovjov dúfal, že historický proces povedie k realizácii dobra vo forme vlády slobodnej teokracie a rozšíreniu sociálnej spravodlivosti, píše veľmi obsiahle dielo „**Ospravedlnenie dobra**.“ V prvej časti rozoberá dobro v ľudskej prirodzenosti, ktoré charakterizuje individuálna mravnosť spojená s citmi hanby, súcitu, solidarity a zbožnej úcty. V druhej časti sa zaoberá dobrom od Boha a dokazuje možnosť autentického náboženského pocitu. Boh je podľa Solovjovovej skúsenosti obsahom toho, čo je pociťované, teda existuje. Často si berie príklady z iných náboženstiev. Historický proces je prechod od zvieracieho ľudstva k boho-ľudstvu, čo analyzuje v časti zaoberajúcej sa dobrom vznikajúcim prostredníctvom ľudských dejín. Prostredníctvom významných umelcov, literátov, filozofov hľadá univerzálne pôsobenie dobra v každom národe. Neobchádza otázku spravodlivosti v spoločnosti, ekonomike a práve. Zaoberá sa zmyslom vojny (zjednotenie ľudstva pre nastolenie mieru postavil proti dobytčosti) a mravnej organizácii ľudstva v jej celku. Neustále skryte dúfal, že Kráľovstvo Božie sa postupným vývojom „vtelí“ do sveta a posledné storočia sú vo vývojovom procese bližšie Kristovmu posolstvu.

V roku 1894 sa Solovjov začína venovať prekladom Platóna do ruštiny a píše „**Teokratickú filozofiu**“, ktorú nikdy nedokončil. Dva roky pred smrťou šiel opäť do Egypta, kde odolával diabolským pokušeniam. Vyšla jeho kniha „**Dráma Platónova života**“, v ktorej v krátkych formuláciách zobrazuje veľkosť Sokrata, a drámu Platóna ako svedka Sokratovej smrti a zároveň nevyriešenia problému absolútneho dobra.

Posledná Solovjovova kniha „**Tri rozhovory o vojne, pokroku a konci svetových dejín**“ sa stala známou vďaka záverečnej krátkej legende o Antikristovi. Na svojej filozoficko-náboženskej ceste dospel k apokalyptickému konečnému boju Dobra zo Zlom na konci dejín. V tejto knihe zhrnul všetky životné skúsenosti. Pozemské hodnoty a udalosti ako sú hmotné šťastie, kultúrna tvorba, dejinný vývoj či neprítomnosť vojen, pokiaľ nie sú vo vzťahu k Ježišovi Kristovi, odvádzajú od zmyslu života a v konečnom dôsledku vedú k stretnutiu s diablom. Záverečná krátka legenda o Antikristovi má hlbokú ekumenickú dimenziu. Vlastne sa jedná o aktualizovanú verziu časti Apokalypsy. Stretávame sa tu s veľmi inteligentným Nadčlovekom (narážka na Nietzscheho), ktorý vo svojom prežitom mystickom zážitku odmietne stretnutie s Kristom a postaví do centra svoje vlastné „ja“. Stane sa človekom budúcnosti a doživotným cisárom, ktorý ľudstvu zaručí mier, blahobyť, rozvoj vied a kresťanskú kultúru – avšak bez Krista. Vyhlási sa za boha na pomoc si vezme

kúzelníka Apollonia. Všetci, vrátane mnohých kresťanov, mu nadšene aplaudujú. Zvolá do Jeruzalema ekumenický kresťanský koncil, ktorý chce sám ovládnuť. Proti nemu sa postaví len malá skupinka vedená pápežom Petrom II., tajomným starcom Jánom a protestantským profesorom Ernestom Paulim. Starec Ján vyzve cisára k vyznaniu viery v Ježiša Krista, Syna Božieho. Avšak pekelná búrka vo vnútri cisára, odhalí jeho pravú podstatu: Antikrist!. Následne – mágovým pričinením – guľový blesk zabije starca Jána. Pápež Peter II. označí cisára za Kaina a bratovraha. Aj on padne mŕtvy k zemi. Nakoniec profesor Pauli napíše dokument o vyobcovaní Antikrista. S hŕstkou verných utečie do pahorkov u Jericha. Pápežom bol zvolený kúzelník Apollónius. Náhle sa však objavili svetielkujúce body, ktoré sa premenili v svetelné bytosti podivných tvarov. Došlo k zázračnému vzkrieseniu pápeža Petra II. a starca Jána. Na nebi sa ukázalo veľké znamenie – žena odetá slnkom. Došlo k povstaniu Židov proti cisárovi, pretože boli oddaní zasľúbenému Mesiášovu a nie Nadčlovekovi. Náhle došlo k zemetraseniu. Keď sa prchajúci Židia modlili za spásu, otvorilo sa nebo. Prichádzal Kristus s otvorenou náručou. Potom došlo k všeobecnému vzkrieseniu a tisícročnej ríše vlády Krista.

Z legendy je vidieť nie len riešenie otázky ekumenizmu, ale tiež veľmi citlivú otázku spásy Židov. Touto témou sa Solovjov dôkladne zaoberal, hlavne keď študoval kabalú. Táto jeho legenda bola mnohokrát rozličnými spôsobmi vysvetľovaná, ako obraz 20 storočia, ako obraz budúcnosti vývoja človeka. Solovjov umrel 31. júla 1900 vo svojich 47 rokoch na statku kniežaťa Trubeckého neďaleko Moskvy. Jeho poslednými slovami bola modlitba v hebrejčine za spásu židovského národa. Za svoj nedlhý život napísal veľa významných diel a položil základy slovanskej vedy budúcnosti sofiológie ako syntézy kozmológie, filozofie, teológie a umenia. Solovjova si ako filozofa vysoko cenil aj Rudolf Steiner, ktorý ho pokladal za prvú lastovičku a vzor myslenia budúcej slovanskej kultúry.